

ÁCS MARGIT

Harag

Remeték I.

Itt, ezen a helyen láttam először. Éppen szusszantam egyet a kaptató után, mint most is, amikor egy nagydarab férfi csörtetett ki az alig észrevehető mellékösvényről a jelzett turistaútra. Maga előtt hordozott egy nagy fatáblát a nyakába akasztva, az oldalán többféle távcső himbálózott. A táblát hevederrel rögzítette a törzséhez, vízszintes állásban, a szélére apró műszereket csipentett. Nem vett tudomást rólam, a terepet pásztázta, és vonalakat firkantott a táblához rögzített papírlapra. Bricseszt, térdharisnyát és bakancsot viselt, hátán egy kisebb hátizsák. Térképet rajzolt. Ezt szempillantás alatt felmértem, amin azonban elidőzött a figyelmem, az a fickó szokatlanul nagy fejmérete volt. Fejenagy – ugrott be a név az egykori tananyagból, amelyet akkor persze rühelltem, azóta meg hányszor használtam kajánkodva a Szemérmetes Erzsók elnevezést bájolgó, éltés némberekre, a Lágyszívű Kántor, a Béke Barátja meg tutyimutyi, álszent kollégáimra és kislányaimra passzolt, akik rettegtek minden konfrontációtól. Mi is volt az eposzi jelzője Fejenagynak? Szélestenyérű. A helység kalapácsa. Az én Fejenagyom rajzolt, tehát ez nem stimmelt, ormótlán kézzel nem bánhatott volna az apró műszereivel sem. Ellenben a Kalapács illetet hozzá. Hatalmas, szögletes állat előreszegezte, a homloka alacsony, de nem csapott, hanem függőleges síkja törés nélkül folytatódott a sűrű, fekete kefefrizurában. Csakugyan akár egy kalapács. Ilyennek láttam, amikor ezen az útszakaszon először találkoztam vele. Innen számítva még hét kilométer áll előttem, a zsákom akkor a szokottnál is nehezebb volt, mert két hétig szándékoztam maradni az erdei házacskámban. A telepen nincs semmilyen üzlet, vinnem kell az élelmet, a háztartás egyéb kellékeit, és akkor történetesen egy vaskos kéziratot is, hogy kontrollszerkesszem egy hírhedetten gyenge műfordító után. Most csak három könyv van a zsákomban, mert pódiumbeszélgetésre kell felkészülnöm egy jeles norvég íróval, meg egy üveg pia, élelmiszer elég maradt a jégszekrényben, de így is húzza a vállamat. Kellott nekem az erdő mélyére visszavonulni! Buta, szédült tyúk, aki voltam! Most gyalogolhatok a buszvégállomástól nyolc kilométert a tanyáig. Szívet gyötrő emelkedők és bokaficamító köves lejtők. Meddig fogom bírni, hiszen máris érzem, hogy öregszem!

A hegyvonulat gerincei alatt kanyarog az út. Állítólag az orosz tankok számára vezették át az erdőségen Budapest felé. A faluban a régi helyi lakosok Tankcsapásnak hívják, az üdülőtelepiek többsége új a környéken, nem hallott róla. Csak én használom, egyedül én járok föl a kis házamba gyalog, a telepen mindenki másnak kocsija van, s a másik falu felől, egy megviselt egysávos aszfaltúton közlekednek. Dzsippel ezen az erdei úton is el lehet boldogulni, amióta kiszélesítették, és feltöltötték a nagy tocsogókat a vaddisznók nagy bánatára. Kezdetben alig járható ösvény volt, az erdész is csak lóháton közlekedett rajta. Újabban viszont gyakran találkozom az erdészlet dzsipjével, néha hatalmas munkagépeivel is, meg hát van, hogy leragasztott rendszámmal kis teherautók pöfögnek el mellettem lopott fával megrakva. Haragszom a crossmotorosokra, felverik az erdőt, s még jobban utálok a kvadrókat, tönkreteszik a felázott utakat. Alig tudok beugrani előlük a fák közé a sűrű aljnövényzet miatt. A crossosok a félelmetes ufó-öltözékükben többnyire nyiszlett

kisfiúk, őket öklömmel fenyegetem, kihajolva a bokorból, de a kvadrósok kőgazdag playboyok, önelégült fapofájuk jobban felingerel, mint a zaj, amit csapnak, rájuk csak gyilkos pillantásokat lövellek. Mountain bike-kal is elshannak mellettem fiatal emberek, mulatok rajta, hogy csalódást okozok nekik, mert messziről vagy éppenséggel hátulról közeledve az öltözékem alapján fiatalabb nőre számítanak, hát, sajnálom. Ez van.

Meg szokták kérdezni a városi létbe ragadt ismerőseim, hogy nem félek-e egyedül az erdőben. Általában nem félek. Ha vaddisznókkal találkozom, mozdulatlanul megvárom, míg végeznek a sárturkálással. Az őz, a róka, a nyuszi sajnos villámgyorsan elmenekül előlem. A borz állítólag a legveszélyesebb, a favágók legalábbis ezt mondták, de még nem találkoztam egyik példányával sem. Csak a kóbor kutyáktól félek. Előfordult, hogy három is hosszan követett, érezhették az ételszagot a zsákomból. Meg a félelem szagát a testemből. A verejtékezést nem lehet megfegyelmezni. Legfeljebb ha jógi lennék.

Az erdő minden évszakban és minden napszakban más. Ezzel nem tudok betelni. Nincs két egyforma utam, pedig évtizedek óta járom ezt a Tankcsapást. Más egy ködös téli napon a tejfehérségen áttetsző kusza ágak és fatörzsek satírozott rajzolatával, a talpam alatt pedig a friss, vékony hórétegen élesen metszett sok-sok rovásjel a madarak és a kisvadak, és persze egészen más májusi verőfényben, a zsenge levelek és füvek még teljesen egyárnyalattú zöldjével, amely aztán majd százféle zöldbe vált át a nyár folyamán. Az éledő erdő is más, a kifakadt rügyek rózsás barnaságát épp csak megpettyezik a zsenge levelek, de lila és sárga virágok lepik el a lapályos részeket, mint a romantikus festményeken. Más tikkadtan, hőségben, a kővé száradt kerék- és bakancstalpnymokkal és az elhessegethetetlen apró legyekkel, amelyek a szem nedvességére pályáznak, és megint más az őszi szelíd esőjéttől áztatott avar színpompájában, az erdő az évi agóniája alatt. És e sok változat mindegyike is egészen másnak mutatkozik, ha fúj a szél, mint amikor szélcsend van. De képes megváltozni az erdő egyik percről a másikra is, amikor egy felhő úszik a nap elé, amikor a lemenő nap sárgából pirosba, majd lilába, végül a maradék fény sötétkékbe vált. Volt, hogy rám esteledett az erdőben, és a lombok sötétje alól úgy látszott, mintha ott kívül, a fákon túl még világosság volna, a föld a horizont alól kapná a fényt, az éjszaka fluoreszkáló, hideg fényét. Kék reflektorokkal tompán megvilágított színpadon éreztem magam. Mindazonáltal nem szeretek sötétben kint maradni az erdőben, mert ez vadászterület, s látni szoktam a célzóvíztől fellelkesült puskásokat, amikor befelé húznak luxusdzsipjeiken az erdőbe. Elhiszem, hogy a vadgazdálkodás nemcsak hasznos, hanem egyenesen életfontosságú iparág, mégis utálkozom a vadetető helyek közelében felállított magaslesektől, jó rálátással az esőtető alá állított vályúra. Hiszen beetetett és puskavégre fogott állampolgár voltam mindig, s talán az új demokráciában is az vagyok. Ha nem, csak azért nem, mert már értéktelen az irhám.

A Kalapácsfejű Geodéta, mint hamarosan kiderült, szintén az üdülőtelepen lakott, mégpedig állandó lakosként, pedig az itteniek többsége, ahogy most már én is, csak nyári szezonban és hétvégén használja a házát. Az övé nem esett messze az enyémtől, de elkerülte a figyelmemet a tulajdonosváltás. Család nem jött vele, a telepiek nem tudták, hogy vajon nincs-e neki, vagy csak nem mutatkozik. A telepen több elvált vagy özvegyen maradt asszony birtokában maradt üdülőház, de egyedülálló férfi, pláne épkezláb, nemigen akadt, így hát a facér Soós Tivadart ostrom alá vették ezek a magányos nők. Az öregebbje egyszerűen csak a társaságára vágyott volna, hogy legyen kivel túrázni a környéken, hiszen mindenki láthatta, hogy napjait úton tölti, kora reggel beveti magát a fák közé, és többnyire észre se lehet venni, mikor keveredik elő. Amikor végzett a környék feltérképezésével, és nem munka-

eszközeivel eredt útnak, csak egy fokost vagy egy nagy husángot vitt magával, akkor is az erdőben bolyongott, és nem engedett maga mellé senkit, pláne nem nőt.

A faluból, vásárlásból caplattam fölfelé azon a bizonyos megviselt, aszfaltozott bekötőúton, amelyen az autósok jártak a telepre, és hosszú lépteivel beért ez a Soós Tivadar. Csatlakozott hozzám, holott én lassabban haladtam, mint ő. Ő is vásárolt, egy nagy oldaltáska tömötten átvetve a törzsén, mégis felajánlotta, hogy átveszi az egyik szatyromat. Nem fogadtam el a segítséget, nem tudom, miért nem. Általában senkitől, semmilyen segítséget nem vagyok képes lazán elfogadni, erőszakkal rám kell tukmálni, és bármennyire jól jön, nem tudok tiszta szívvel örülni neki. Ez most is így van, pár évvel ezelőtt még ígyebbül volt. Nem kell pszichológushoz mennem, hogy tudjam: a düh nem engedi, hogy elfogadjam a segítséget. Dühös vagyok azokra, akik nem segítettek, amikor kellett volna. Ha akkor nem kaptam, most sem kell – valami ilyesmi fortyog bennem. Vicces, hogy mennyire tehetetlen vagyok saját görcseimmel szemben, hiszen tudván tudom, hogy ezzel az esztelen dacolással csak magamnak ártok, mégis az elutasítás az első reflexem.

Mindig csak magamra számíthattam, gyerekként is kétrét görnyedt, hátfájós nagyanyám mellett, akinél letétbe helyeztek szüleim, amikor disszidáltak egy hivatalos kiküldetés során, s aztán nem tudták megszervezni, hogy valaki engem is utánuk vigyen. Magamra számíthattam a vidéki egyetem kolégiumában, ahol mindenki másnak volt családja, kaptak költőpénzt, csomagot, hazalátogathattak, és sült hússal, habos süteményekkel jöttek vissza, én pedig irodaablakok és kirakatüvegek tisztításával kerestem valami kis pénzt, de annyi mindent kellett fizetnem belőle, hogy cukrászdai süteményre nem volt szívem kiadni, legfeljebb Albert kekszet vagy a még szájalmasabb, cukrozott fűrészpör állagú háztartási kekszet vettem, ha rám tört az édesség-igény. De mindent megoldottam. Ott vidéken lehetett kártolt gypajúfonalat kapni a heti piacon az őstermelőknél, szép színekre festettem a motringokat a kolesz alagsorában hányódó mosófazékban, aztán a nyugati filmekből kilestett minták és fazonok szerint kötöttem magamnak lezser pulóvert, földig érő kabátot, miniszoknyát, hogy ne én legyek a legrosszabbul öltözött lány az egyetemen. Cipőkellékesnél vásárolt bőrhulladékokból még táskákat is fabrikáltam, nyárra bokára kötözött sarut szíjakkal, a csajok irigykedtek, senki nem tudta, hogy honnan szerzem be ezeket a különleges darabokat. Szóval volt abban jó is, hogy csak magamra számíthattam. Ha lett volna pénzem, sose tudom meg, mire vagyok képes.

Tulajdonképpen a házasságomban is rám maradtak az intéznivalók. Ma sem tudom, hogy Döme tényleg annyira híján volt-e a gyakorlati érzéknek, hogy egy villanyóracserét sem tudott elintézni, mert az első öt percben véresen összeveszett az ügyfélszolgálat alkalmazottjával, vagy egyszerűen csak lustaságból mindenre alkalmatlannak mutatta magát. Nekem kellett akarni a válást is, mert Döme elviselte inkább a folytonos marakodást, a boldogtalanságot, amelyet ő többször hangoztatott, mint én, csak ne kelljen belevetnie magát a bizonytalanságba. Így aztán sokáig elhúzódott a meggyőzése, ezalatt szintén nekem kellett kiharcolni ennek a hegyi házacsának a megvételét, hogy legyen hova költöznie valamelyikünknek – eleinte még nem dőlt el, hogy melyikünké marad a régi lakásunk. Nekem kellett lakhatóvá tenni ezt is, ahogy korábbi lakásainkat is. A tudásom már megvolt hozzá. Valaha beszereztem a műszaki bizományi boltból egy fúrógépet, hogy tiplik kerüljenek a falba, amelyekbe fel lehet csavarozni a polcokat, a szekrényeket, más egyebet. Megtanultam, hogy szőnyeget kell ügyeskednem a nehéz bútorok alá, hogy egyedül is a helyükre tolhassam őket. Új csak az volt, hogy az erdei ház kertjében nekem kellett elásnom az elpusztult vakondot, madártetemet, kidobnom a pin-

céből a sárgadinnye nagyságú varangyot, tüzet gyújtani nedves fával. Ezért lett enyém a váláskor a hegyi ház – Döme nem tudott volna vele mit kezdeni. Alighanem tehát még mindig Dömére voltam dühös, amikor nem adtam át Tivadarnak a szatyrot, arra hivatkozva, hogy jobb a gerincemnek, ha egyenlően terhelem mindkét oldalról.

Tivadar fatalpú klumpában csattogott az aszfalton. Hogy bírja? Ez nem hosszú gyalogláshoz való lábbeli – kezdtem meg a társalgást. Azonnal bezárt, mintha valami intimitásra kérdeztem volna rá: – Megvan az oka – mondta ridegen. De azért telefonszámot cseréltünk. Legalábbis valószínűleg, mert nem emlékszem a részletekre. Akkor már volt vezetékes telefon a telepen, és adtak hozzá egy kis regionális telefonkönyvet, amelyben én is szerepeltem, tehát lehetséges, hogy onnan nézte ki a telefonszámomat, amikor felhívott. Hogy túl sok lecsót főzött, nincs-e kedvem átmenni hozzá, és megenni a fölösleget. Nagy szó volt a telefon, de az üzemeltető vállalkozás alaposan ráfizethetett a telepítésére, hiszen nem sok idővel a mobiltelefonok elterjedése előtt építette ki a hálózatot, nagy oszlopokkal a falutól az üdülőtelepig, s ott elég kevés előfizető akadt, mert a többség szegény nyugdíjas volt, a közeli bánya és szénüzem nyugdíjasai, akik egész életükben megvoltak telefon nélkül. Később az a kevés előfizető is lemorzsolódott, az oszlopok azonban ott csúfoskodnak megdőlve ma is. A telep háztulajdonosai kicserélődtek, a nyugdíjasok meghaltak vagy eladták a dácsáikat, mert már nem tudták gondozni a kertet, megreparálni a reparálnivalókat, amik egy ház esetében szüntelenül előadódnak. Régóta egyetlen szomszédom sem él, aki a telefon nélküli időkből tanúja volt nagy-nagy ijedelmeknek. A telkemen óriási fák nőnek, már akkor is összeért a lombjuk, és némelyiké ráborult a háztetőre. Az utcán a telkem mellett egy szemétygyűjtő konténer állt, bánkódtam is miatta egy-két évig, mert a minden esti szellő az erdő felől egyenesen hozzám hozta a bűzt. Szerencsére hamar megszabadítottak tőle, máshova telepítették, amikor a közeli falu polgármesterének volt osztálytársa megvette a mellettem lévő telket. De az ijedelmekre még ottlétem első évében került sor, amikor a szemét meggyulladt, a láng átcsapott a konténer fölé hajló akácfára, amely érintkezett az öreg cseresznyefámmal, és a tűz végül a házamra is átterjedhetett volna, amely még ki sem volt fizetve tulajdonképpen, hiszen adósságba vertem magam a megvételekor. És nem volt telefon, hogy tűzoltókat hívjak. Vödörben hordtam a vizet az akácfához, futás közben a fele kilocsogott, semmi esélyem nem lett volna, ha a szomszéd házából a nyugdíjas bányászok nem jönnek segítségemre. Jöttek vasvillával, széthányini a tűzgócot, locsolócsővel, ami nekem akkor még nem volt, s csak az akácfa pusztult ki, más baj nem történt. Az első évek során máskor is megszenvedtem a telefon hiányát. Például beteg lettem, súlyos influenza vert le a lábamról, magas láz, éktelen köhögés, taknyosság. És be voltam szorulva a házba, gyógyszer nélkül. November volt, fűteni kellett, minden erőmet összeszedve vánszorgtam ki a hidegbe fáért, brikettért. Akkor bizony elfogadtam volna bárki segítségét, de telefon híján nem hívhattam fel senkit, a telepen pedig csak egy háznak volt állandó lakója, egy nyugdíjas rendőralezredes, aki a köztársasági elnök magántulajdonú vadászlakját őrizte, ám nem voltam vele beszélő viszonyban, mert a felesége eszelősen féltékenykedett, és sütött a szeméből a gyűlölet, ha elkaptam a pillantását. Ki kellett várni, hogy magamtól meggyógyuljak, s ez végül is megtörtént, elég szívós vagyok. Mindenesetre amikor megjelent a mobiltelefon, és sokan bunkófonnak nevezték, mert először pöffeszkedő üzlemberek villogtak vele, én nem használtam ezt a gúnynevet. Őrangyalomat hordom a zsebemben. Ma már hitetlenkedve gondolok vissza a teljes elszigeteltségre, amit pedig a telefon előtti időkből természetes állapotnak tartott az emberiség.

Tivadar lecsója a szokásos lecsó volt, semmi különös, a vele való beszélgetést viszont kellemesnek és érdekesnek tartottam. Az apja szolgabíró volt Békésben, emiatt Tivadart nem vették fel először a gimnáziumba sem, egy oldalági rokon protekciójával egy gépészeti technikumban sikerült érettségit szereznie, de teljesen esélytelenül pályázott egyetemi felvételre. Évekig próbálkozott, a pontszáma mindig bőven meglett volna, de ugye a helyhiány... – Legalább megírták volna egyenesen, hogy osztályellenséget nem tanítat a munkás-paraszt állam, de nem, ezekben a gyáva patkányokban még ennyi kurázi sem volt, sunnyogtak, hogy hát rajtuk nem múlik semmi, csak ez a helyhiány, ugye... – háborgott olyan indulattal, mintha nem telt volna el nagyjából fél évszázad azóta. Nem derült ki, tulajdonképpen mi szeretett volna lenni, bölcsész, orvos vagy mérnök, erről nem beszélt, csak hogy évekig küszködött, és tűrte, hogy megalázzák. Egyetlen lehetősége maradt: bevonult a hadsereghez. Nálánál stréberebb katonát nem hordott hátán a föld, meg is volt az eredménye: egyetemre küldték, geológia szakra, s az obsitig a hadseregben szolgált.

Valami késztetést érzek arra, hogy kesergő embereknek megpróbáljam kiemelni a velük történt szerencsétlenség, az őket sújtó hátrány pozitív következményét, szerencsés hozadékát. Nem tehetek róla, én a velem történt bajokat is igyekszem a jó oldalukról felfogni, s ahogy csak tudok, kievickélek a fajtogató vereségtudatból, önsajnálatba pedig bele se kezdek. Balgán azt hiszem, másnak is erre van szüksége, pedig korántsem, csak megharagítom, akit vigasztalni szeretnék. Tivadarnak is a vigasztalás szándékával mondtam, hogy lám, mégiscsak megszerette a szakmáját, amibe belekényszerült. – Honnan veszi? – nézett rám megrökönyödve. – Hát abból gondolom – magyarázkodtam zavartan –, hogy láttam magát néhány hónappal ezelőtt a sárga úton, térképet rajzolt, felteszem, teljesen magánszorgalomból. – Megvonta a vállát: – Ehhez értek. Nincs más dolgom itt. Unalmamban. – Jóval később, már a szomszédokról való pletykálgatás közben egyszer csak enyhültebb hangon visszatért a térképrajzolásra: – Tudja, kedves Erzsébet, vagy szólíthatom Zsókanak?, hallottam, hogy itt a telepen így emlegetik, szóval, kedves Zsóka asszony, még a munkatáborokban is vannak rabok, akik kivagyiságból elsőrangú munkát végeznek. Fene tudja, hogy van ez. Mindennél jobban rühelltem volna, ha alkalmat adok bárkinek arra, hogy lenézzen. Hálás voltam a parancsnokaimnak, akik egyetemre küldtek, de nem nekik akartam bizonyítani, mert hát vagy szörnyen buták voltak, vagy eszesek, de aljasok, pocsék alakok, anyagiasak vagy szadisták, és mind-mind öntelt barom, füttyültem volna rá, hogyha csalódnak bennem, de hogy lenézzenek, ezek nézzenek le engem a rossz munkámért, na, azt már nem. Még az se zavart, hogy a komcsikat szolgálom olyan kitűnően. Úgysem dőlt volna össze a szocializmus, ha suttyomban szabotálok, de ilyen magyarázkodásra se volt szükségem, mert eszembe sem jutott, hogy elvileg, osztályidegen létemre, a passzív rezisztencia jegyében rosszul kéne dolgoznom. Az ember már csak olyan, hogy öröme telik egy jól megoldott feladatban.

Zavarban volt saját őszinteségétől, gyerekesen nyílt várakozással fűrkészte arcomat, de ez épp csak egy pillanatig tartott, aztán villámgyorsan újra bezárkózott. Nyilván azért, mert nem tudta mire vélni a mosolyomat. Ugyanis mosolyogtam, mert épp akkoriban olvastam egy közgazdasági szakíró tanulmányát arról, hogy nincs olyan rossz gazdasági rendszer, amely legalább ideig-óráig ne működné. A leggazdaságtalanabb, legrosszabbul szervezett struktúráját is fenntartja az, hogy a benne élő emberek a maguk praktikus zsenialitásával, az életösztönüktől hajtva korrigálják, áthidalják a rendszerhibákat, kimódolják, hogyan lehet élhetővé tenni az életre alkalmatlan feltételeket. Tivadar önérzettől fűtött munkaerkölcsé pontosan beleillett ebbe az el-

méletbe. Észbe kaptam, és sietve magyarázatot adtam nem odaillő mosolyomra. Tivadar megenyhült, s az idézett közgazdász elmélete fel is villanyozta. – Talál ez a szocialista tervgazdálkodásra is – mondta derűsen, aztán a derű gúnyra élesedett tekintetében. – Mindazonáltal a fennmaradásához mégiscsak kellett az ÁVH, a szovjet fegyverek, a besúgók meg a módos polgárok kirablása, nem volt elegendő a kisemberi zsenialitás. – Elismerően nevetgéltem, pedig érződött, hogy ezzel a tromffal az orromra is koppint az értelmiségi fellengzősségemért, de lehet, hogy a tudálékosságomért is.

Illett visszahívnom őt egy ebédre, persze komolyabb menüvel készültem, pedig a lecsóra paprikáskrumpli dukált volna. Ám háziasszonyi önérzetem tiltakozott efféle snassz megoldás ellen, lecaplattam hát a faluba karajért, egyéb finomságért. Meg vissza is caplattam, ami nagyobb áldozatot követelt tőlem: hegynek fel, nehéz hátizsákkal. Tivadar nem volt különösebben meghatva a háromfogásos, úgyszólván reprezentatív ebédétől, látszott, hogy tulajdonképpen ehhez szokott hozzá régebbi életében, és hirtelen felfogtam, hogy magányosan kiköltözni egy isten háta mögötti, apró dácába állandó lakosnak egy Tivadar-féle ember számára életkudarcot jelent. Fokozatosan osztotta meg velem az idesodródása előzményeit.

Első házasságáról mindenki azt hitte, hogy érdekházasság, mert a laknyaparancsnok lányát vette el, pedig igazi nagy szerelem volt az, legalábbis szerelemnek gondolta akkor a nagy sóvárgást egy rendes, biztonságos, tisztelettel övezett élet után. Tisztelet, ez a kulcsszó. A lányt mindenki tisztelte, és úgy is viselkedett. Látszott rajta, hogy elvárja, jár neki. Csinos volt, fesztelenül barátságos, mint az uralkodóházak nőtagjai, s amikor ő rádöbent, hogy vele nem így barátságos, hanem évődve-kötekedve provokálja, ami az érdeklődés csalhatatlan jele, akkor belezúgott feje búbjáig. A lányt meg az ő mogorvasága ragadhatta meg, a sok hódolatteljes arc között az ő kedvetlen lópofája. – Tivadart talán először láttam elmosolyodni, ahogy két kézzel mutatott szögletes, nagy arckoponyájára.

Az ebédmeghívásokat felfüggesztettük, lehet beszélgetni kávé, sör, pláne egy-két pohár vörösbor mellett is, ne sújtsuk magunkat a vendéglátás fáradalmaival, erről megállapodtunk. Én mindig munkát is hozok ide a hegyre, és a kert burjánzása is épp elég feladatot ad, meglehetősen távol tartom magam a telepen csak nyaralगतó szomszédaimtól, alig-alig vagyok velük beszélő viszonyban, és nem csatlakozom a hol egyiküknél, hol másikuknál összeülő kompániákhoz. Tivadar tehát kivétel volt, de nem élt vissza az időmmel, és azt hiszem, ő is méltányolta, hogy nem járok a nyakára, hagyom, hogy ő kezdeményezze a viziteket. Nem sokszor találkoztunk, de az a néhány beszélgetés, amire többnyire nálam, a fáim lombja alatt vagy télidőben a kályhám mellett került sor, kellően tartalmas volt, nem éreztem időpocsékolásnak, holott csak fecsegtünk. Tivadar meglehetősen tájékozottnak bizonyult a napi politika eseményeiről, pedig akkoriban még nem volt a hegyen internet, és újságért le kellett menni a faluba. Rádiót ugyan láttam nála, de hát ideje nagy részét erdőjárással töltötte, legfeljebb a híreket hallgathatta meg. Láttam egy luxus kategóriájú lemezlejátszót is, amiből kiderült, hogy zeneértő, erről nem beszélt, pedig az úgynevezett művelt nőknek, amilyennek engem is mondani szoktak, a nem szellemi foglalkozású férfiak bizonyítási kényszerből el szoktak hencegni a művészeti ágak valamelyikéhez való kötődésükkel. Zenerajongónak lenni egészen menő dolog. Tivadar azonban ezt is magánügyének tekintette, nem volt benne sznobizmus. Később parabolaantennát is láttam a háza tetején, akkor már nem lepődtem meg informáltságán. A politikai történetek tekintetében is szkeptikus, szélsőségesen bizalmatlan volt.

A közszereplők majd mindegyikéről tudta, hogy az előző rendszerben mi volt, számon tartotta, ki fia-borja, kinek a szeretője. – Ennek a főszernek van

képe itt hinteni a rizsát, hogy tizenötmillió magyar, meg ezeréves történelmünk, amikor a minap még főcenzor volt a Pártközpontban. De ez hagyján! Attól még lehetett volna nemzetiszínű a lelke. Csakhogy a gyereke osztálytársa volt a fiamnak, tőle hallottam, hogy a srác nem tudott válaszolni arra kérdésre, hogy milyen nyelven beszélnek a székelyek. Ennyire hazafias nevelést kapott a papától. – Tivadar szögletes álla ilyen közlések alkalmával a szokottnál is jobban előremeredt összepréselt ajkai alatt. Vagy: – Most az USA-ban képezik ki magyar miniszterelnököket, mert hát legalábbis miniszterelnökök szánják ezt a kis pimasz hülyegyereket, a kedves papa pedig a Kaukázusban szokott vadászni a szovjet elvtársakkal, lehet, hogy még mostanság is meghívják. De hát a malasztal teljes emberi jogok sérülnének meg, ha ezt a furcsaságot megszellőztetném a nyilvánosság előtt. – Keserű ember volt Tivadar, zsigerből gyűlölte a kommunistákat, de az új rendszer iránt is mélységesen bizalmatlan volt, mert belepetéztet – ahogy mondta – a komcsi siserahad. Szerinte a III/III-asok beszögték az országot, minden harmadik ember ügynök volt, most ugyan mindegyik azt mondja, hogy őt zsarolással kényszerítette az ügyosztály a jelentések írására, meg hogy ő ügyelt arra, hogy ne ártson senkinek, valójában azonban szolgáltak rendesen, épp olyan szorgalmasan, mint ahogy most nyomják a pocskondiázó kampányszövegeket sajtóban, orvosi rendelő várójában, sorban állva a pénztárnál, vagy strandöltözőben. Buzgó demokraták lettek időközben, a piacgazdaság lelkes hívei, tősgyökeres európaiak, mi pedig, magyarkodó magyarok, csak kussoljunk, mert nálunk soha nem volt igazi demokrácia, nincsenek demokratikus hagyományaink, bezzeg a cseheknek, mi pedig beleragadtunk a feudális hagyományainkba. – Nem figyelte meg, kedves Zsóka – kérdezte –, hogy ezek a hangosan elégedetlenkedő fazonok mind-mind ugyanazokat a szlogeneket használják? Még a szóhasználatuk is azonos. Csak arra tudok gondolni, hogy brosúrában kapják a direktívát. Vagy pártgyűlésen rágják a szájukba? Ne higgye, hogy ezek mind-mind ártatlan bumburnyákok, akik csak visszasírják a Kádár-rendszert, a gulyáskommunizmust. Többségük az apparátusból való, és retteg az elszámoltatástól. Mindenütt ott vannak, mindenütt. Érti? Az a kisebbik baj, hogy pofáznak, kampányolnak az utcán. A nagyobb baj, hogy minden pártvezetésben, minden parlamenti frakcióban ott sürgölődnek. Vajon miért maradt el az ígért nagytakarítás? Na, vajon miért? Ne legyenek illúziói, Zsóka asszony.

A rendszerváltozás elején voltak illúzióim, de nem sok maradt belőlük, mégis hagytam, hogy Tivadar naivnak állítson be. Így könnyebben megnyílt előttem. Ahogyan az én öntudatlan reakcióimban ott lappangott a Döme iránt érzett, megkövült harag, Tivadar igényében a fölényben lévő férfi szerepére az első házassága traumáját lehetett tetten érni. Ugyanis a laktanyaparancsnok hercegnőként viselkedő lánya valóságos hárpia lehetett mint feleség. Tivadar szerint ő az asszonyt csak addig érdekelte, míg el nem vette. Mihelyt megbizonyosodott róla, hogy a morc és az ő bájának látszólag ellenálló férfi meg van hódítva, úgy kezdte kezelni, mint szolgálatára rendelt személyzetet. Nemhogy férfiként, emberként is semmibe vette. Tivadar sokáig azt hitte, hogy valamit ő csinál rosszul, nem elég jó szerető, nem illik bele az asszony által megszokott jobb társaságba, bunkó maradt, hiába szerzett diplomát, emiatt megzavarodva eltúrta a felesége hatalmaskodását. Ráadásul gyors egymásutánban egy fiuk és egy lányuk született, őmiattuk boldogan szolgált, és ha valaki megkérdezte volna, simán boldognak is mondta volna magát. De amikor a gyerekek kinőttek a pelenkából, és ők is úgy kezdtek el vele szemben viselkedni, ahogyan az anyjuktól látták, lekezelő hangon parancsolgattak, ha hibázott valamiben, vagy félreértett valamit, vagy nem volt ideje a feladatot teljesíteni, utálkozva kigúnyolták, akkor egy villámcsapásszerű pillanatban ráébredt, hogy pokolian rosszul érzi magát, nem szeret élni, egy rakás

szerencsétlenség, ami maradt belőle. Épp attól fosztotta meg ez a házasság, amire sóvárgott, amikor egy hercegkisasszonyba lett szerelmes: a tisztelettel övezett élettől. Az önbecsüléstől. Egyetlen pillanat alatt történt ez a ráébredés, nem is emlékszik, hogy konkrétan mi nyitotta fel a szemét ilyen hirtelen. visszavonhatatlanul megutálta a feleségét, csak őt, a gyerekei beleragadtak a szívébe, eltávolodott tőlük is, de ez fájdalmas volt, mintha a távolodással tépnék, szaggatnák a szívét, vagyis mintha tényleg karmokkal kapaszkodna abba a kis húsdarabba az irántuk való szeretet. – Ez szép. Milyen szépen fogalmaz – szóltam akkor közbe, megint ügyetlenül, mert Tivadar lehorgasztotta a fejét, és hosszú hallgatás után felnézett, és nyersen odavetette: – Szépen fogalmaztam? Hát akkor fogalmazzak inkább pontosan. Inni kezdtem. Keményen. Mint az állat... – Elhallgatott, de ott volt a levegőben a visszanyelt folytatás. Az arcára kiült az emlékezés kínja. Ijedten sejtettem meg, hogy mi az, amire emlékezik. Csak nézett rám, a gúny eltűnt a tekintetéből, üres lett, sötét.

Egyszer én hívtam fel telefonon, ráadásul elég késő este. Ez a házam bővítések, teljes átépítések történt. A kőművesek, szerelők levonultak, csak a festés-mázolás maradt hátra, de pénz már nem jutott rá. Magam láttam neki a mázolásnak, muszáj volt a tél előtt az új és kezeletlen fa nyílászárókat lekenni, mielőtt kikezdi őket a nedvesség. Napokig gyűlt bennem a fáradtság, már sajgott a hátam, a vállam, és azon az estén nem tudtam visszahelyezni a zsanérba az egyik ablaktáblát. Nem esett kézre, mindig megbillent, lecsúszott egyre fáradtabb, egyre remegőbb kezemből. Éjszakára mínusz öt-hét fokot jósoltak, nem lett volna szerencsés nyitott ablak alatt lefeküdnöm, felhívtam hát Tivadart, hogy szükségem lenne a segítségére, ha tud, jöjjön át. Jött, az ablakot seperc alatt visszarakta, meggusztálta munkámat. Naná, hogy észrevette és szóvá is tette a mázolás hibáit, kioktatott, hogy létezik védőszalag, amivel az üveget védik a félrefutó ecsettől, s nekem lesz még dolgom a sok pacni levakargatásával, hiába, látszik, hogy járatlan vagyok ebben a szakmában. De ahhoz képest elég rendes munkát végeztem, az ajtókat például szó nélkül átvinné tőlem, ha nála lennék alkalmazásban. Elfogadtam a kritikát, de részvétre vágyva szidni kezdtem az építési vállalkozómat, aki átpasszolta a munkát egy alvállalkozó csapatnak, akikkel nekem eszembe sem jutott volna szerződni. Kovásznai fiúk voltak, csak az egyiküknek volt némi képesítése az építőiparban: a vízvezeték-szereléshez tényleg értett, a többi fiú azonban eredetileg fodrásznak, pincérnek, cukrásznak tanult. Isteni csoda, hogy nem a villanykapcsolóból folyik a meleg víz, hogy a kémény áll, mint a cövek, s bár a tetőgerincen a kúpcserepek nem fedik elég mélyen az alattuk levő cserépsort, így sincs beázás – több nagyobb hibát nem észleltem eddig. – No, akkor szerencséje volt – csóválta nagy fejét Tivadar. – Néha rájuk néztem. Tudja, Zsóka, amikor leszereltem a seregtől, vagy hát inkább kitétték a szűrőmet onnan, építési vállalkozásba fogtam. Beletanultam valamennyire. Magamnak is építettem egy többszintes házat, már szinte Budán van, de persze az agglomerációban, mert Budán a telek többbe került volna, mint végül az egész ház. Az most a második feleségemé. Jól járt vele. – Erről a második feleségről még nem volt szó, de abban a pillanatban jobban érdekelt, hogy mit látott, amikor elnézegette a kovásznai legényeket, akik egyébként helyesek, csinosak voltak, egy darabig kimondottan kedveltem őket. Rákérdeztem a véleményére. – Hát, tudja, aggódtam. Ne haragudjon, de maga, Zsóka asszony, tipikus viktimológiai alany, könnyű préda a bűnözők számára, és ezek között a fiúk között volt, talán nem is egy, aki a börtönt is megjárta. – Jaj, Tivadar, melyik? És honnan veszi ezt? – Én ezt meglátom az embereken. Higgye el. Az a kis izompacsirta. A legfiatalabb, ő biztosan – válaszolt csöndesen, és folytatta: – Azt is láttam, hogy kontárok. Mennyibe került ez a hozzáépítés magának? – Megmondtam. Elhúzta a száját, nem szólt. – Na, mondja már, nagyon átver-

tek engem? – Épp azt számolgom. Tetőcsere is volt. Kicsit megnyomták a ceruzát, de nem csapták be nagyon.

Kárhoztattam magamat, hogy jobban a körműkre kellett volna nézni, mindig szó nélkül kifizettem, ha számlát hoztak, de hát utálok kukacoskodni. – Hiába is kukacoskodott volna – nyugtatgatott Tivadar. – Ha egy iparos be akarja magát csapni, akármit csinál, be fogja csapni. Én korrekt voltam a megrendelőimhez, fene tudja, miért, ilyen az ízlésem, de egy megrendelőmet szántsándékkal átvágtam. Ez nagyon okos akart lenni. Kukacoskodott, ugye, így mondta. Na, az istenfádat, elszámolok neked minden fillérrel, de úgy átváglak, mint szart a palánkon. Bocsánat. Így szokták mondani. A pasas máig nem tudja, hogy húsz-huszonöt százalékkal többbe került a háza, mint másnak került volna. Magát csak úgy öt-hat százalékkal vágta meg. Az semmi az építőiparban.

Az ablaktábla a helyén, én megnyugodhattam, hogy született áldozat létemre megsúztam baj nélkül az építkezést, rátérhettem hát a második feleség kilétére, mert ez is érdekelt, ha a házam ügyét előbbre soroltam is. – Maga még egyszer megnősült? Az előbb említette. – Hagyjuk ezt most – intett le Tivadar. – Késő van. Maga fáradt. Hosszú történet – és elment.

A következő beszélgetésünkre nála került sor. A szokott sétám közben a kapuja előtt is elhaladtam, és behívott. Meg akarta mutatni a maga által épített ház fényképét. Úgy látszik, erre a házra nagyon büszke volt. Kicsit meglepett, hogy ennyire dicsekszik vele, semmi másban nem mutatkozott hiúnak. Persze, az elvárását sejdítve lelkendeztem, hogy milyen formás, és milyen nagy, és az arányai, és szép a tetőcserep, hol lehet ilyet kapni... Tivadar végül barátságosan leállított: – Na de Zsóka, ez csak egy ház, olyan, mint a többi. Ami miatt fontos nekem, nem látszik rajta. Ennek a háznak az építése alatt hagytam abba a mértéktelen ivást. A seregből a pia miatt rúgtak ki, meg is hurcolhattak volna, de simán csak szóltak, hogy adjam be a leszerelési kérelmet. Szerencsém volt, de öröme nem volt okom, mert mi várt rám? Valamilyik vidéki földhivatalba mehettem volna földmérőnek, de világos volt, hogy egy iszákos munkaerőt nem tűrnek meg sehol sokáig. Volt egy haverom, minőségi ellenőr építési osztályon, őmiatta támadt az ötletem, hogy egyéni vállalkozó leszek. Csakhogy ahhoz elengedhetetlen, hogy kocsija legyen az embernek, meg hogy józanul üljön a volánhoz. Emiatt lecsökkent az alkoholfogyasztásom, kezdtem formába jönni. Megismertem Natáliát, egy építőanyag-kereskedésben volt adminisztrátor, ahol gyakran vásároltam. Nagyon fiatal volt, tizennyolc évvel fiatalabb, mint én. Csak kellemes kalandnak ígyeztem felfogni a viszonyunkat, hiszen ha a korban hozzám illő nővel pórul jártam, akkor mi jót várhattam egy szexis, kapós leányzótól? Ekkor már épült a házam, mert megelégettem, hogy egy vagyon elfolyik lakásbérletre, meg rémálmom volt, hogy végül homlessz leszek, és ez nem is volt irreális perspektíva. De gyanút keltően nagyobbra terveztem a lakteret, mint amekkorára nekem szükségem volt, még ha a gyerekeimnek szánt két vendégszobát is hozzáveszem. Jogosan gyanakodtam magamra, mert amikor Natália kibökte, hogy hozzám szeretne költözni, repestem az örömtől. Nem voltam bele olyan elvakultan szerelmes, mint a hercegkisasszonyba annak idején. Nem mertem szerelmes lenni. De bolondultam a fiatal testéért, a fiúsan rekedt hangocskájáért, jó volt vele együtt enni, figyelni, ahogy élvezzi a jó ételeket, ruhát venni neki, szóval tipikus öregedő farok voltam, ez a ruhavétel például minden nyálas filmben szerepel, ahol öreg férfi szeret fiatal csajt. Láthatja, még ezt a szárnalmas öregszerető-szindrómát is kontrolláltam, vagyis keresztülláttam magamon, de ez se segített. Mert volt egy házam és egy dédelgethető asszonyom. El tudja képzelni, Zsóka, mit jelentett ez nekem?

Könny futotta el a szememet. El tudtam képzelni.

Natália annyira fiatal volt, hogy egyetemre akart menni. Egészségügyi szakközépiskolában érettségizett, utána kis ideig ápolónőként is dolgozott, tehát az orvosi egyetemet vette célba. Tivadar korrepetitorokat fizetett, hogy felkészítsék a felvételre, a lány felmondott a munkahelyén, és teljes energiával vetette bele magát a tanulásba. Felvették, és a megfeszített tanulást később sem hagyta abba, így aztán a vizsgáit is sorra letette, bár barát nők, barátok vették körül, akikkel eleget utazhatott, bulizhatott is. Ez utóbbit Tivadar nem jól viselte, de megmagyarázta magának, hogy természetellenes volna, ha Natáliát eltiltaná a generációjától, és az a fő, hogy hozzá tér vissza mindenhol. Még házasságot is kötöttek Natáliával a kórházi gyakorló évek megkezdése előtt. Reumatológus lett. A mozgásszervi betegségek népbetegségnek számítanak, de nem halálosak, Natália jól választott szakterületet, keresett orvos lehetett, mégsem nehezedett rá akkora felelősség, hogy ne élhette volna tovább vidám életét. Csakhogy a kórházi kollégák, a befutott orvosok egészen más társaságot jelentettek, mint az évfolyamtársak, a korosztálybeli ifjancok. Ha Natáliát meghívták egy összejövetelre, illetet volna magával vinnie férjét, Tivadart is. De Tivadar nem való az orvosok, főorvosok, professzorok közé. Nem is érezte jól magát közöttük. Natália szégyenkezett miatta. Tivadar végül elengedte egyedül ezekre esti vagy hétvégi programokra, sokszor még a helyszínre is odaszállította, vagy érte ment az éjszaka közepén. Aztán Natália lebeszélte arról, hogy ilyen áldozatokat hozzon érte, van taxi is a világon, mondta, és jött egy időszak, amikor Tivadar már alig találkozott ifjú feleségével. A számlákat azonban továbbra is ő fizette, születésnapra, évfordulóra, karácsonyra méregdrága ajándékokat vett, de Natália ágyából ki lett tiltva, az életéről semmit sem tudott. Újra nagyon csábítani kezdte az alkohol, szerencsére idejében észbe kapott, és közölte válási szándékát Natáliával. Natália zokogott, mi lesz vele Tivadar nélkül, és a házukat is imádja, ő innen nem megy el, neki soha nem lesz még egyszer ilyen otthona, nem, nem akar válni. Tivadar megértette, hogy a házat oda kell ajándékozni Natáliának. Maradék pénzből vette ezt a kis dácsát itt a telepen, mert már nincs kedve építkezni, a vállalkozását is feladta, amikor kiderült, hogy súlyos cukorbeteg. Az a jó az egészségben, hogy amióta itt él, kiépült valami kapcsolata a lányával, amíg Natália mellette volt, a lány nem állt vele szóba. A fiáról nem sokat tud, kiment tanulni Hollandiába, aztán munkát kapott az USA-ban, s ottmaradt. Az anyja néha meglátogatja, Tivadar ezt is csak a lányától tudja, mert az első feleségével nincs kapcsolata, így aztán a fiával még annyi sincs. – És még az is jó – a pillantásába visszaköltözött a megszokott kedvetlen gúny –, hogy végül is nem lettem alkoholista, pedig a diszpozícióm megvolt hozzá.

Nagyon nem tetszett nekem a történet befejezése, de mi jogon kritizáltam volna Tivadar döntését, így hát tréfálkozó hangnemben megjegyeztem, hogy őhöz érdekes férjhez menni, mert lakást ajándékoz minden volt feleségének. – Maga, Zsóka, ugye, helyteleníti, hogy odaadtam a házat Natáliának – Tivadar ezt inkább megállapította, mint kérdezte, vagyis pontosan dekódolta tartózkodó reakciómat a történetére. Nem is várt választ, folytatta: – Maga szerint Natália számító és hálátlan nőszemély, én meg balek vagyok, hogy nemcsak kitanítottam, hanem ki is stafíroztam, és elkotródtam az útjából. Ugye, így gondolja? – Nagyjából így gondoltam, de azért tiltakoztam, nem, nem, ám az még sincsen rendjén, hogy valaki annyira kihasználjon egy embert, mint Natália Tivadart, s az sincsen rendjén, hogy Natália rühelleni kezdte Tivadart a menő orvosbarátai előtt. Egy fikarcnyi jóérzés sem volt benne az iránt a férfi iránt, akinek mindent köszönhetett. – Jóérzés? – ismételte meg Tivadar. – Úgy érte, hogy hála? De hát el tudja képzelni, milyen megalázó egy férfinak, ha csak hálából marad vele az asszony? – Hosszasan rázta a fejét, szó nélkül, láthatóan borzadva még a hála fogalmától is.

– Na, de a házért mégiscsak kivívta Natália háláját, nem kerülhette el – bökte oda, mert felgyűlt bennem valami homályos indulat. Tivadar elnézően fogadta szurkálódásomat, szelíden közölte, hogy Natáliában nincs túl nagy érzelmi készlet, a hálára való hajlam teljességgel hiányzik belőle. – Tudja, Zsóka, miért adtam neki a házat? Mert ő az egyetlen eredménye az életemnek. Őt én teremtettem, egy kis lótifuti libácskából egy kitűnő orvosnőt. Semmi más eredményt nem tudok felmutatni, a gyerekeim nagyjából nélkülem nőttek fel, a munkámnak nem maradt nyoma. Natália viszont pompás nő lett. Csakhogy nem volt biztonságban, amikor magára hagytam. A pasijai mind házas, családos férfiak voltak, s akkorra már nem maradt annyira fiatal, hogy könnyen elkeljen a húspiacon abban a sznob körben. Világos volt, hogy hányódni fog a rövid lejáratú szerelmek között, s biztos pont nélkül tönkremegy, elzüllik. Ő is tisztában volt ezzel. Az első mondata az volt, hogy jaj, istenem, mi lesz veled nélkülem. Vagyis ha nem lesz, akihez mindig hazamehet. Magam helyett adtam oda neki a házat. Ez kellett még ahhoz, hogy Natália, hogy úgy mondjam, befejezett mű legyen.

– Még szereti... – én is inkább állítottam, mint kérdeztem ezt. Tivadar határozott nemmel felelt. Hittem neki, de tudom, hogy a szeretet emléke kitérőn lehetetlen az emberből, azt még a feltámadó jogos gyűlölet sem tudja elemészteni. – Gyűlöli? – ezt már valóban kérdeztem. Tivadar erre csak sokára válaszolt: – Nem is tudom. – Nincs magában bosszúvágy? – Miféle bosszút állhatnék rajta? – kérdezett vissza, majd bizonytalankodva hozzátette: – Az a ház. Az én vagyok. Ő, ha úgy vesszük, egy életet át bennem fog lakni. Bennem kénytelen lakni! Ez bosszúnak is megteszi.

Hála Istennek semmi erotikus vonzalmat nem éreztem Tivadar iránt, mert ha lett volna bennem bármi várakozás a közeledésre, csak csalódásban lett volna részem. Tivadar véglegesen szakított a női nemmel. Hozzám is azért volt bizalommal, mert észlelte közönyömet. Nem volt nőgyűlölő, sok gyengédség volt benne a női mivoltból következő esendőség, testi gyengeség iránt, boldogan segített férfierőt igénylő tevékenységekben, és leplezetlenül aggódott értem is, ha macsó férfitársaság tűnt fel a telepen, kérdezgette, nem inzultáltak-e. Egyszer meg is fogalmazódott bennem, hogy úgy viselkedik, mintha mi, nők mind a húgai lennénk. Egy jókedvű pillanatban ki is mondtam ezt neki. A jókedvnek vége lett, Tivadar elkomorodott, megint sikerült valahogy betörnöm féltett intimzónájába. Várnom kellett a következő látogatásáig az elkomorulás okának megismerésére – ámbár lehet, hogy ez a beszélgetés is nála esett meg, nem emlékszem pontosan, csak rémlik. Tivadarnak volt egy ikerhúga, aki öngyilkos lett. – Nem hasonlítottunk – mesélte –, ő igazi művészlélek volt, kiskorunkban fantáziavilágban élt, elhitte a felnőttek meséit, és tovább bonyolította őket, nevet adott a fáknak, a kertünkbe tévedt madaraknak, számára minden olyan volt, mintha ember volna. Az emberekről meg azt gondolta, hogy olyanok, mint ő. Naiv volt, de nem buta. – Közbevettem: Na, de hát azt mondta, nem hasonlítottak. Ezek szerint mégis. – Miért, Zsóka asszony szerint én is naiv vagyok? – Tivadar őszintén elképedt. – Inkább idealistának mondanám – válaszoltam. – Téved. Hogyan lettem volna én idealista, amikor cinikus számításból jelentkeztem a seregbe, hogy elimináljam a rossz származásomat? A húgom nem lett volna képes ilyen megalkuvásra. Persze, ő festő volt, a művészeti főiskolákra rossz származással is be lehetett kerülni, ha valaki elég tehetséges volt hozzá. A húgom nagyon tehetséges volt. Ha egy kicsit is tudott volna alkalmazkodni a követelményekhez, karriert futhatott volna be. De velem ellentétben ő lepergetett magáról minden tisztátalant. Nem volt hajlandó hízelegni sem a politikának, sem pedig a művészeti közegnek, a megmondóembereknek, a kánoncsinálóknak. Márpedig a képzőművészetben ezektől függ minden, legfőképpen hogy eladható-e egy kép, és meny-

nyíért. A húgom a pálya szélére szorult. Egyre keserűbb lett, ami egy művésznél nem nagy ügy, de az már baj, hogy nem a jogos harag nőtt benne, hanem a saját magában való kételkedés. Nem voltak kiállításai, nem hívták meg a reprezentatív galériákba, kollektív bemutatkozásokra, és láttam az arcát, amikor ezeknek a híre eljutott hozzá, és böngészte a névsorokat. Az az igazság, hogy az utolsó éveiben nem is festett. Igaz, pénze se volt akkor már festékre, vászonra, a keze is remegett, hiába tompították el nyugtatókkal, de ha szóba hoztam, hogy szarjon a világra, fessen, fessen a saját kedvére, hisztériás rohamot kapott, nincs mit!, nincs mit!, azt hajtogatta. Aztán összegyűjtötte az altatókat. Ő nem öngyilkos lett, őt megölték. Ez a művészeti maffia ölte meg. Tudja, kikre gondolok...

Megismerve Tivadar múltját nem csodálkoztam többé zord, elutasító magatartásán. Inkább a humorán csodálkoztam, hogy egyáltalán maradt benne készség fonákjáról is látni a dolgokat. Azon is elgondolkoztam, hogy nem tapasztalhattam benne önsajnálatot. Kíméletlenül nyilatkozott szinte mindenkiről, de korántsem úgy, mintha az ítélkező pozíciót a maga számára igényelné, megérdemeltnek tartaná. Ridegen bánt saját magával is. Én szintén hajlok az erős önkontrollra, de ha méltánytalanság esik meg velem, telesírom a világot a sérelmemmel. Tivadartól távol állt mindez, s úgy találtam, ezért még nagyobb tiszteletet érdemel, mint amit küzdelmes sorsa, sok szenvedése eleve kiváltott belőlem. Ám egyszer egy szórakozottan elejtett félmondat bevillantott Tivadar múltjának homályába, és megsejtettem, hogy az önmagával való szigornak, már-már önutálatnak megvan az oka, egy abszurd, kínos körülmény, amelyről soha nem fogunk egymással beszélni. Egy sokkal kínosabb titok, mint a bőrgomba, ami bizonyára oka lehetett a faklumpa viseletnek, s amelyről szintén nem beszéltünk soha.

Akkor is a III/III-as ügyosztály tevékenységéről volt szó. Arra jutottunk, hogy voltaképpen az adatgyűjtésnek az igazi célja az emberek megfélemlítése volt, s ezt sikerült is elérni vele. Elég volt tudnunk, hogy megfigyelés alatt állunk, hogy senki nem bízhat senkiben, ahhoz, hogy lelkünk bennünk az ellenállás. Az ügynöki jelentésekből aránylag ritkán került elő olyan adat, amely valóban az elhárításra tartozott. Ezeknek az információknak a túlnyomó többsége inkább zsarolásra használható, kompromittáló szexuális vagy gazdasági félrelépésekről szólt, nem a politikai rendszer számára tényleges fenyegetést jelentő cselekményekről. Eleve túl sok volt a jelentés, külön részleg foglalkozott azzal, hogy kidolgozza a használható információk kiszűrésének módszerét. Mondtam Tivadarnak, hogy a volt férjem egyik osztálytársa például pontosan ezen a részlegen dolgozott magas rangban, találkoztam is vele az érettségi találkozójukon, ahová a feleségeket is el lehetett vinni, s Döme ragaszkodott hozzá, hogy elkísérjem. Ez az ember valahogy nagyon szomorú volt. Fegyelméletten részt vett az öregfiúk handabandázásában, a röhécselésben, a szakállas poénokon igyekezett ő is mosolyogni, de láttam, hogy arcvonásai, mintha gumiból lenne a bőre, nyomban visszaugranak a mosolyból abba a zárt formába, amelyből sugárzott a rosszkedv és a magány. Azt hiszem, sok olyasmit tudott, amit nem kéne egy embernek tudnia. – Nem félt tőle? – kérdezte Tivadar. Megpróbáltam visszaemlékezni, hogy mit éreztem, amikor megtudtam, mi a foglalkozása. – Nem is tudom. Inkább örültem, hogy megismerhettem valami újat a világ működéséről. Mert addig soha nem gondoltam át, hogy mi lesz azzal az éktelen sok jelentéssel, ami befut a politikai rendőrséghez. Érdekes feladatnak találtam a feldolgozásuk módszertanának kidolgozását. Rögtön beindult a fantáziám, hogy vajon milyen kritériumok alapján lehet szűrni az anyagot. Ez az osztálytárs egyébként többször, hangsúlyosan közölte velünk, hogy ő tudományos vonalon van, semmi köze a terepmunkához. Miért kellett volna félnem tőle? Ellenben volt itt a szomszéd-

domban egy elhárítós tiszt, '90-ben nyugdíjazták, dúlt-fúlt, hogy a korhatár betöltése előtt vesztette el a jó állását. Betintázva mindig emiatt panaszkodott nekem. Azt is elmondta, hogy ők telepítették be a poloskákat a megfigyelt személyek lakásába, irodájába, nahát, ehhez azért nem kell túl sok ész. Hamar meghalt a szerencsétlen, úgyszólván mérgében, Maga, Tivadar, már nem ismerhette. Egyszer meghívta kerti sütögetésre a volt kollégákat, akik még aktívak maradtak. Tudja, van egy férfitípus, középkorú, tokás, pocakos, kopasz, mindig szűk, mert mindegyre kihízott öltönyt visel, meglazított nyakkendővel, kiöblösíti a hangját, ha megszólal, és hátradönti a fejét, ha valakire ránéz, hogy éreztesse a fölényét. Hát ebből a típusból volt ott a kerti partin három darab, teljesen egyformák. Ahogy azok hahotáztak, csapkodták egymás vállát, fölhangosították a lakodalmas rockot az autórádiójukban, birtokba vették az egész telepet, az egész hegyet, na, az ijesztő volt. Azoktól félttem.

Tivadar bólintott: – Jogos. De nem olyan ártalmatlan a maga elhárítós tudósa sem, mint kiolvastam a szomorú szeméből, kedves Zsóka. Gondolja meg: ő teszi használhatóvá az ügynöki jelentések kásahegyét. A szürke kis ügynök csak körmöli, körmöli a jelentéseket, van, amelyik őszinte rosszindulatból a környezete iránt, van, amelyik kényszeredetten, muszájból, de egyformán fogalma sincs egyiknek sem, hogy mi lesz a következménye az irományának. A maga tudósakája az, aki kitalálja, hogyan lehet ártalmára a kipécézett alanyoknak ez a sok semmi. Ő kiszúrja azt is, ha egy beszervezett ügynök szabotál. A tartótiszt általában nem veszi észre, de ő a módszertanával igen. Észreveszi, ha sorozatosan semmitmondó egy ügynök jelentése. Márpedig sokszor van, hogy egyszerűen nincs téma, nincs mit megírni. Nem történt semmi. De jön a szerda, el kell küldeni a jelentést, hát az ember összehord hetet-havat, mi mást tehetne.

Szerda? Ez volt a fényszikra, amely bevillant Tivadar múltjába.

Az ikerhúga lepergetett magáról minden tisztátalant.

Tivadarnak nem sikerült. Megvan az oka a mértéktelen ivásnak, a cukorbetegségnek, a kommunisták és rendszerük monomániás gyűlöletének.

De soha nem beszéltünk róla.

A cukorbetegség nem számított a tabuk közé. Elmondta, hogy egy ízben elfelejtette betenni az inzulint a zsákjába, jó erőben érezte magát, nagyon messzire elkóborolt, és ott rosszul lett. Étél sem volt nála, tudta, hogy rövidesen kómába esik, elpusztul, talán meg se találják. Mindenféle bogyókat látott a bokrokon, azokat marokszámra tömte magába, nem tudta, nem mérgezőek-e, de az adott esetben ez semmit sem számított, mindegy volt, miben hal meg. Sokat járt életében erdőben, mégsem ismeri a növényeket, a kőzeteket igen, a talajfajtákat igen, még a fafajtákat is, de a bogyókat nem. Megúsztta, nem esett kómába, csak éktelen hasgörcsei lettek, azok is már csak a hazajutása után. – Az ilyen történetek miatt nem voltam képes Tivadartól megvonni a részvételem. Ez a nagydarab, kalapácsfejű ember mintha egy komisz sorsisten céltáblája lett volna. Mit számít, ha jól sejtem, ő volt, akinek szerdánként le kellett adni a jelentést valamelyik ügyosztályra? Senki nem veheti meg emiatt jobban, mint ahogyan ő saját magát megveti. Akkor meg mi szükség egy szerencséje folytán ártatlannak megmaradt kívülálló erkölcsi ítéletére?

Meggyőződhettem arról is, hogy a kommunisták gyűlölete nem szájalás, a múltja kompenzálása, hanem mélyen megélt, engesztelhetetlen haragból fakad. A kommunista erőszakszervezetek áldozatai megvallhatták sérelmüket, nyíltan viselhették tragédiájuk nyomait, örülhettek a túlélésnek, megmaradt, sőt erősödött önbecsülésük. Tivadarnak azonban a szégyen, a titkolózás, az önutálat jutott a kényszerű szolgálat bűne miatt. 2006 őszén sokszor utazott Budapestre, hogy részt vegyen a jobboldali tüntetéseken.

Volt egy öreg, de működőképes kocsija, azzal ment a város határáig, mert féltette a koccanásoktól és az esetleges autóborogatásoktól is. Erről tudtam, és csodáltam, hogy vállalja a fizikai megterhelést, amit ezek az akciói ráróttak, végül is órákon, olykor éjszakákon át talpon lenni egy idős embernek már nagy fáradság. Október végén látom, hogy a karján rögzítőkötés van, és a nyakába csomózott kendőbe bújtatja. Ijedten faggatom, mi történt, tudok-e segíteni. Ami azt illeti, tudok – válaszolta –, mert jó ideje nem tud mosogatni, és a konyhájában bűzölgnek a szennyes edények. Főzni ezt-azt fél kézzel is tud, de mosogatni nem. A zoknijait is át tudja gyúrni a mosdóban, a mosogatáshoz viszont két kéz kell.

Mialatt elmosogattam, elmondta, hogy a nemzeti ünnepen is ott volt a Parlamentnél, a rendőri roham elől meg akart lépni, és nem a Kiskörút felé sodródott a többséggel, hanem a Nagykörút felé menekült, de ott is rohamrendőrök pásztáztak, és nála ott volt a kis fokosa – Tudja, Zsóka, amellyel az erdőt járom –, és mivel arra a fokra egy nemzeti színű szalag volt kötve, a rendőrök kiszúrták, őt kiemelték a járókelők közül. A szalag egyébként mindig is ott díszelgett a fokoson, fel is tűnt nekem, már amikor először láttam.

Tivadar arcán is éktelenkedett egy zúzódás. Észlelte, hogy azt fürkészem, megsimította: – Ez akkor lett, amikor a földre estem. A fejemet nem bántották. A fokost azonnal kettétörték. Aztán a karomat is. Szándékosan. Hátracsavarták, de attól még nem tört volna el. – Többet nem mondott. Azt is csak később árulta el, hogy hogyan került haza, a telepre törött karral. Saját lábán ment be a Péterffy kórházba, a sürgősségire, akkor már a csöndes mellékcákát választotta, nehogy újra rendőrök útjába kerüljön. Közel is volt a Körúthoz, meg az is számított, hogy '56-ban legendás szerepe volt a felkelők mentésében. A kórházban megengedték, hogy ott töltsen az éjszaka hátralevő részét, kapott fájdalomcsillapítót is. – Másnap pedig hazavezettem, fél kézzel. A jobb karomat és a lábamat, szerencsére, nem törték el.

Egy későbbi beszélgetésben, egy egészen más téma kellős közepén, teljesen összefüggéstelenül azt mondta: – A fokos az apámtól maradt rám. Neki meg egy pásztor készítette. A szalagot is ő kötötte rá. Az egyetlen volt, ami az apámtól rám maradt.

Így, az út vége felé, mindig visszatérek a jelen időbe. Vége lesz a morfondírozásnak, ábrándozásnak, nosztalgizálásnak, mert amint ehhez a gördülékeny kövekkel belepett lejtőhöz érek, azzal kezdek számot vetni, hogy mi dolgom lesz a házban. Mit hagytam félbe a múltkor, vajon kibírták-e az elültetett palánták locsolás nélkül az esőtlen napokat, le kell-e engednem az eljegesedett hűtőszekrényt, maradt-e étolaj, vagy megint szalonnát kell kiolvasztanom a főzéseimhez, mégiscsak el kell végre hívni a villanyszerelőt, mert nyakamat töröm a sötét pincében, ilyenek járnak a fejemben. A lejtő alján már murvával felszórt sétaút vezet be a telep házai közé. És el kell majd haladnom Tivadar háza előtt. Egy-két évig üresen állt, egy ideje már motoszkál benne valaki. Átfestették a terasz fakorlátját és a nyílászárókat egy elég rémes műanyagszínre, kivágtak néhány fát és bokrot, felállítottak egy vasvázas hintapadot a kertben, Tivadar néhány bútordarabja a garázsajtó előtt csúfoskodik halomba rakva. Nem tudtam, hogy ki vette birtokba a házat, egy aránylag fiatal nőt láttam egyszer, lehetett Tivadar lánya is, és Natália is, de talán a vevő volt, akinek az örökös – bármelyikük volt az – eladta. Egyszer majd megtudakolom a szomszédoktól, bizonyára többet tudnak, mint én.

Én csak annyit tudok...

...azon a télen nem jöttem a telepre, gyomorműtéten estem át, egy hónapig kórházban voltam, aztán rehabilitáció, csak tavasszal lettem újra képes

a hosszú gyaloglásra. Tivadar nem mutatkozott, telefonján a géphang azt mondta, hogy a számon előfizető nem kapcsolható. A kutyás házaspártól tudtam meg, akikkel néha váltunk pár szót az esti sétáink alatt, hogy Tivadar vonat elé ugrott még az előző évben, karácsony előtt. – Nem hallott róla? Pedig még a rádió is bement. Pont karácsony előtt! Tele volt utassal a vonat – mondták a kutyások, szemlátomást a feltartóztatott utasokkal jobban együtt érezve, mint Tivadarral. Nem tudtam megszólalni, s pláne velük nem voltam képes tovább társalogni. A hétvégeken nyitva tartó kis söröző tulajdonosától kérdeztem meg, mit tud Tivadar öngyilkosságáról. Úgy hallotta, hogy rákja volt. Bejárt a városi kórházba, be is fektették egy időre, egy-két hónap alatt nagyon lefogyott, tulajdonképpen meg lehet érteni, hogy így döntött, csak a módja... – mondta a büfés. Szerinte mindenkinek jobb lett volna, neki magának is, ha azt csinálja, amit más: összegyűjti az altatókat.

Hát igen. Nyilvánvaló. Kényelmesebb. Csakhogy sokáig nem találták volna meg a házában. S eszembe jutott, hogy Tivadar a kómában való elpusztulás esélyével szembenézve is külön gondolt arra, hogy ott, az eldugott erdőzugban, ki tudja, mikor találánának rá. Úgy látszik, irtózott attól, hogy oszlo temként legyen jelen a földi létben. Ezt meg lehet érteni.

És értettem azt is, hogy nem számíthatván senki segítségére, nem akarta megvárni, míg teljesen leesik a lábáról, és kínok között, éhen-szomjan haljon meg az ágyában vagy lakása padlóján.

Nem kerülhettem el, fel kellett tenni magamnak a kérdést, hogy én ápoltam volna-e. Szerencsém volt, a műtét megakadályozta, hogy ténylegesen döntenem kelljen e kérdésben. Mert sejtettem, hogy nem vállaltam volna magamra ekkora terhet. Nem szerettem Tivadart, csak érdekelt, kedveltem, s furcsa módon tiszteltem is. Hiányzott, és azóta is hiányzik. A szó fizikai értelmében mindig megfájdul a szívem, elfacsarodik, ahogy mondani szokták, amikor a háza előtt haladok el. De nem kísértem volna a lassú halálba azon az áron, hogy hónapokig kelljen etetnem, itatnom, tisztába raknom, hallgatnom jajgatását, beszívnom a beteg test rossz szagát.

Valószínűleg Tivadar is tudta, hogy a barátságunk nem terjed odáig, hogy áldozatot hozunk egymásért. Visszaszámolva az időben rájöttem, hogy utolsó találkozásaink alatt Tivadar már tudott a betegségéről, és egyetlen jelzést sem adott róla. Vagy talán azt a gesztusát kellett volna helyesen értelmezni, hogy nekem ajándékozta a környékről készült részletes térképeinek vaskos tekercsét? Most is ott állnak a szekrényem sarkában. Nem furcsálltam az ajándékozást, ő pedig csak legyintett magyarázat helyett, még azt sem mondta, hogy neki már nem lesz szüksége rá. El kéne döntenem, hogy ezt irántam való tapintatnak minősítsem, vagy bizalmatlanságnak. Kedvelt engem, vagy alapjában véve idegen maradtam számára? Nem tudom eldönteni, pedig szeretném azt hinni, hogy engem kiemelt az emberek halmazából, akiket testületileg utált. Annyira utálkozott az emberektől, hogy bosszút állt rajtuk, amennyire csak módjában állt. Bosszú volt, irgalmatlan bosszú, hogy a vonat utasai kényelmetlenül érezzék magukat néhány óra időtartamban amiatt, hogy alattuk a kerekek átgördültek az ő testén, és hosszú ideig várjanak a vonatpótló autóbuszra, amely továbbviszi őket céljuk felé, és lekéssék a találkozóikat, az orvosi rendelőben vagy hivatalban foglalt időpontjukat, magyarázkodniuk kelljen a főnökeiknek, akik természetesen nem fognak hinni nekik.

Sajnos, biztosra veszem, hogy Tivadar kajánul kiszámította ezt. És megkönnyítette az utolsó elrugaszkodását. De nem könnyíti meg nekem, hogy enyhületet találjak az elgyászolásában.

LÖVÉTEI LÁZÁR LÁSZLÓ

Mese az emberről

Petőfi *Az ember* c. versének margójára

„Nincs nevetségesebb az embernél...”

Egyszer volt,
 Hol nem volt,
 Valahol Kelet-Európában
 Volt egyszer egy falu,
 Rendes,
 Takaros kis falu volt,
 Mint általában minden falu
 Kelet-Európában,
 Szőke vagy barna,
 Sovány vagy kövér,
 Nyápic vagy jól megtermett lakosokkal,
 Nyomortanya is volt
 A falu szélén,
 Mint szinte mindenütt
 Kelet-Európában,
 Rengeteg gyermekkel a putrikban,
 Ha véletlenül megállt egy turistabusz
 A falu közepén,
 Mintha a földből nőttek volna ki,
 Rögtön megrohmozták
 A nyomortanya rongyos gyermekei,
 „A múltkor is mi történt?
 – Mesélte a falu egyik vezető értelmiségije –,
 Alig állt meg a turistabusz,
 Mint a nyüvek,
 Már is ott nyüzsgött
 Szegény turisták körül
 A koldussereg,
 Egyik gyereknek nájlonzacskó volt a kezében,
 Kilógott belőle egy lóláb,
 Még a patkó is ott volt a ló patáján,
 Isten ne vegye bűnömül
 – Vonta le a konklúziót
 A falu egyik vezető értelmiségije –,
 De az összes rongyost agyonlövetném,
 Aztán állíttatnék nekik egy nagy emlékművet.”
 Egyszer volt,
 Hol nem volt,
 Mondtam a vers elején,
 De nem mondtam igazat:
 Ilyen falu még most is van,
 Nem csak a mesékben,
 És éppen itt,
 Kelet-Európában,
 Nyomortanyával
 A falu szélén,
 Bár csak mese lenne.